

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.4>

УДК 368.914

О. І. Копилюк,

д. е. н, професор, завідувач кафедри фінансів, економічної безпеки,

банківської справи та страхового бізнесу,

Львівський торговельно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0977-1309>

НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ У СИСТЕМІ НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

O. Kopylyuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Finance,

Economic Security, Banking and Insurance Business,

Lviv University of Trade and Economics

NON-STATE PENSION FUNDS IN THE FUNDED PENSION SYSTEM

У статті представлено трактування сутності недержавних пенсійних фондів, їх ролі і значення у накопичувальній системі пенсійного забезпечення. Відзначено, що недержавний пенсійний фонд - це неприбуткова юридична особа, яка має статус фінансової установи й функціонує для накопичення пенсійних внесків та здійснення виплат згідно чинного законодавства, а також провадить інвестиційну діяльність з управління пенсійними активами на засадах прибутковості, безпеки,

мінімізації ризиків, диверсифікації, стабільності. Основними принципами функціонування недержавних пенсійних фондів визначено добровільність, регулювання й нагляд, безпеку інвестування, диверсифікацію пенсійних активів, транспарентність, соціальну відповідальність, стабільність. Акцентовано, що правова база ЄС регламентує окремі аспекти, пов'язані з пенсіями, такі як захист прав у випадках транскордонної мобільності, захист прав споживачів пенсійних заощаджень, гендерна рівність для забезпечення рівних пенсійних виплат та єдиний ринок додаткових пенсій. Запропоновано організаційну схему функціонування НПФ в Україні, яка відображає цільову спрямованість, регуляторні особливості основних суб'єктів.

The article presents an interpretation of the essence of non-state pension funds, their role and significance in the funded pension system. A three-tier pension system has been formed in Ukraine, in which non-state pension funds have become an important element of the funded pension system and poverty alleviation through additional pension payments.

It is noted that a non-state pension fund is a non-profit legal entity that has the status of a financial institution and operates to accumulate pension contributions and make payments in accordance with current legislation, and also conducts investment activities to manage pension assets on the basis of profitability, security, risk minimization, diversification, stability. The main principles of the functioning of non-state pension funds are voluntariness, regulation and supervision, investment security, diversification of pension assets, transparency, social responsibility, stability. It is emphasized that the EU legal framework regulates certain aspects related to pensions, such as the protection of rights in cases of cross-border mobility, the protection of the rights of consumers of pension savings, gender equality to ensure equal pension payments and a single market for supplementary pensions.

An organizational chart of the functioning of NPFs in Ukraine is proposed, which reflects the target orientation, regulatory features, and main subjects. The main subjects of non-state pension provision are depositors, pension recipients, administrator, custodian, asset management committee, and insurance companies. The regulator for NPFs is the National Securities and Stock Market Commission, and the National Bank of Ukraine is for custodians who store NPF assets and maintain accounts. The main destructive factors limiting the development of non-state pension provision in Ukraine are: war with Russia, demographic, inflationary, migration, economic, financial, etc. The aging population, the shadow economy, internal and external migration of the population due to the war, and the low level of wages do not contribute to the formation of long-term personalized pension savings.

Ключові слова: *недержавні пенсійні фонди, накопичувальне пенсійне забезпечення, пенсійні схеми, пенсійні активи, пенсійні виплати, пенсійна система.*

Keywords: *non-state pension funds, funded pension provision, pension schemes, pension assets, pension payments, pension system.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Недержавні пенсійні фонди (НПФ) як елемент накопичувального пенсійного забезпечення стали важливими суб'єктами у забезпеченні додаткових виплат учасникам НПФ, подоланні проблем бідності та гарантування гідного рівня життя у людей похилого віку. В Україні існує низка проблем, які уповільнюють темпи та ефективність функціонування НПФ, зокрема, це недосконалість чинного законодавства та в певній мірі його невідповідність регламентам та Директивам ЄС, воєнні, демографічні, міграційні та соціальні чинники. Це зумовлює необхідність дослідження функціональних засад діяльності НПФ, їх ролі та значення у накопичувальній системі пенсійного забезпечення в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових працях зарубіжних учених досліджено теоретичні засади та економічне значення недержавних пенсійних фондів, які не лише формують особисті пенсії, але й представлено засади функціонування накопичувального пенсійного забезпечення в формуванні пенсійних систем ЄС. Вітчизняні учені представили широкий спектр наукових праць щодо реформування накопичувальної системи пенсійного забезпечення та функціонування НПФ як інституційних інвесторів. Зокрема, вивченням даних проблем займалися такі учені: Румик І., Кузьмінський В., Костильова В. [1], Липко Н. [2], Пузирьова П. [3], Дружиніна В., Загорянська О., Куцевол А. [6], Вовк О., Бірюков С., Гречанінов Ф. [10] та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття сутності та організаційних засад функціонування НПФ у системі накопичувального пенсійного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Недержавні пенсійні фонди - це елемент накопичувальної системи пенсійного забезпечення, який належить до третього рівня пенсійної системи та акумулює пенсійні внески й розміщує їх на засадах мінімального ризику, прибутковості та стабільності. Варто погодитися із дослідженнями І. Румика, В. Кузьмінського, В. Костильової, які акцентують, що на відміну від існуючої солідарної системи, де сплачені страхувальниками внески у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування йдуть на виплату пенсій вже діючим пенсіонерам, накопичувальна система (а це і Накопичувальний пенсійний фонд, і недержавні пенсійні фонди) передбачає капіталізацію внесків вкладників. Тому гідний розмір пенсії повністю залежить від строковості періоду накопичення пенсійних внесків та їх оптимального розміщення або інвестування. Ефективне функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень [1, с. 31].

Недержавні пенсійні фонди (НПФ) стали активними суб'єктами у забезпеченні функціонування третього рівня вітчизняної пенсійної системи, який забезпечує додаткові пенсійні виплати учасникам та їх

правонаступникам. Як один із елементів накопичувальної системи пенсійного забезпечення НПФ створюються шляхом добровільної участі фізичних осіб, роботодавців та їх об'єднань у формування пенсійних активів. Це створює додатковий соціальний захист й збільшення пенсійних виплат гарантованих солідарною системою й вагомий інвестиційний ресурс для розміщення на фінансових ринках. Як акцентує Н. М. Липко активи пенсійної системи становлять потужний економічний та інвестиційний ресурс для національних економік. Пенсійні фонди є активними учасниками та одними із найбільших інвесторів розвинутих ринків капіталів. Фактично, вони сприяють розвитку фінансових ринків та ефективному розподілу ресурсів між їхніми учасниками [2].

Згідно ЗУ “Про недержавне пенсійне забезпечення” недержавний пенсійний фонд – це юридична особа, створена відповідно до Закону, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному законами України порядку [3]. Отже, згідно чинного законодавств НПФ – це неприбуткова юридична особа у сфері недержавного пенсійного страхування. Поруч з цим, необхідно враховувати засади не лише акумуляції пенсійних активів, але й їх безпекове розміщення.

Вважаємо, що недержавний пенсійний фонд – це неприбуткова юридична особа, яка має статус фінансової установи й функціонує для накопичення пенсійних внесків та здійснення виплат згідно чинного законодавства, а також провадить інвестиційну діяльність з управління пенсійними активами на засадах прибутковості, безпеки, мінімізації ризиків, диверсифікації, стабільності. Основними принципами ефективного функціонування НПФ визначено наступні: добровільності, регулювання й нагляду, безпеки інвестування, диверсифікації пенсійних активів, транспарентності, соціальної відповідальності, стабільності.

Для накопичувальних пенсійних схем стійкість залежить від ефективності інвестицій, здійснених фондом. Для нефінансованих пенсійних схем вона залежить від майбутніх внесків та адаптації індивідуальних прав шляхом реформ пенсійних систем [4].

П. Пузирьова вважає, що основною метою недержавних пенсійних фондів (НПФ) є створення надійного та ефективного механізму для накопичення та інвестування пенсійних коштів, що в подальшому дозволяє забезпечити фінансову стабільність осіб на пенсії [5, с. 86].

Згідно досліджень В. Дружиніної, О. Загорянської, А. Куцевол недержавні пенсійні фонди відіграють важливу роль у накопичувальній пенсійній системі, забезпечуючи додаткові пенсійні виплати за рахунок інвестиційного доходу [6, с. 33]. Отже, недержавні пенсійні фонди створюються для мобілізації коштів від вкладників та виплати пенсій у разі досягнення відповідного віку й акумулюють значний інвестиційний ресурс, який вкладається у відповідні об'єкти, що визначені в інвестиційних деклараціях та стратегіях НПФ.

Варто зазначити, що згідно чинного законодавства пп. 4 п. 1 ст. 49 ЗУ “Про недержавне пенсійне забезпечення” заборонено розміщувати на банківських депозитних рахунках у грошових коштах та в ощадних сертифікатах банків більш як 50% загальної вартості пенсійних активів; Відповідно до пп. 6 п. 1 ст. 49 даного Закону заборонено придбавати або додатково інвестувати в цінні папери, доходи за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України, більш як 50% загальної вартості пенсійних активів [3]. Отже, диверсифікація пенсійних активів та їх вкладення на засадах безпеки регламентовані чинним законодавством. При цьому слід враховувати, що вітчизняне законодавство в певній мірі відмінне від того, яке існує в країнах ЄС.

Досвід ЄС підтверджує, що НПФ є частиною багаторівневої пенсійної системи, яка зазвичай включає державні пенсії, професійні пенсії та особисті пенсії. Ці фонди відіграють значну роль у пенсійних заощадженнях, хоча їх значення різняться в різних державах-членах. У деяких країнах, таких як

Данія (198 %) та Нідерланди (147 %), професійні пенсійні схеми управляють значними активами, що перевищують національний ВВП [7].

У ЄС пенсійні системи є компетенцією держав-членів. Хоча ЄС не може регулювати структуру пенсійних систем, правова база охоплює деякі аспекти, пов'язані з пенсіями, такі як захист прав у випадках транскордонної мобільності, захист прав споживачів пенсійних заощаджень, гендерна рівність для забезпечення рівних пенсійних виплат, єдиний ринок додаткових пенсій.

Пенсійні системи країн ЄС відрізняються тривалістю обов'язкового соціального страхування, рівнем внесків, джерелами фінансування, одержувачами, рівнем виплат, які вони отримують та сталістю всієї системи. Вони включають державну і приватну сторони, організовані за трьома стовпами. Перший стовп складається з державних обов'язкових пенсій, другий стовп охоплює професійні пенсії, а третій – додаткові особисті пенсії (добровільні, пов'язані з доходом) [8].

Хоча пенсійні системи ЄС багато в чому відрізняються, усі вони мають одну спільну проблему: пошук шляхів забезпечення фінансової стійкості пенсій у довгостроковій перспективі на тлі старіння населення та зростання співвідношення пенсіонерів до населення працездатного віку. Паралельно, держави-члени прагнуть забезпечити адекватність пенсій (достатній рівень пенсійних виплат та захист людей похилого віку від бідності), тоді як майбутня еволюція заробітної плати й цін залишається невідомою.

Незважаючи на різноманіття формування пенсійних системи у ЄС, в умовах сьогодення сформована нормативно-правова база, яка регламентує основні підходи до пенсійного забезпечення та встановлює єдині вимоги щодо диверсифікації пенсійних активів й соціального захисту людей похилого віку. Узагальнення діючої нормативно-правової бази регулювання пенсійного забезпечення в країнах ЄС наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Нормативно-правова база регулювання пенсійного забезпечення в країнах ЄС

Назва документа	Характеристика
Директива про установи професійного пенсійного забезпечення (IORP II)	встановлює регуляторну базу ЄС для пенсійного сектору. На відміну від Solvency II для страховиків та CRD/CRR для банків, чинна Директива дотримується неризикового підходу до регуляторних вимог для пенсійних фондів. Однак вона уточнює, що інвестиції в усі альтернативні класи активів не можуть перевищувати 30% від загальної суми активів IORP
Регламент 883/2004/ЄС, Регламент 987/2009/ЄС.	гарантують, що кожна особа охоплюється законодавством конкретної країни та сплачує соціальні внески на свою майбутню пенсію лише в одній країні та має ті ж права та обов'язки, що й громадяни даної країни (принцип рівного ставлення або недискримінації)
Директива Ради 98/49/ЄС	гарантує, що пенсійні права особи, яка виходить з пенсійної схеми через переїзд до іншої країни ЄС, повинні бути збережені, і що бенефіціари додаткової пенсійної схеми можуть отримувати свої виплати в будь-якій державі-члені.
Директива 2014/50/ЄС	встановлює мінімальні стандарти захисту пенсійних прав мобільних працівників з точки зору набуття та збереження цих прав, а також інформацію про те, як потенційна мобільність може вплинути на них. Директива не охоплює можливість переведення додаткових пенсій, тобто можливість переведення своїх пенсійних прав до нової схеми у разі професійної мобільності
Директива 2003/41/ЄС ("Директива про IORP")	про діяльність та нагляд за установами професійного пенсійного забезпечення. Охоплює певні схеми професійного пенсійного забезпечення
Директива 2016/2341/ЄС	спрямована на покращення управління, управління ризиками, прозорості та інформаційного надання IORP та сприяння збільшенню транскордонної діяльності IORP, заохочення довгострокових інвестицій через професійні пенсійні фонди
Рамки для загальноєвропейського персонального пенсійного продукту (PEPP) та добровільної персональної пенсійної схеми, яка пропонує громадянам ЄС новий варіант заощаджень на пенсію (2019р.)	в доповнення до існуючих національних пенсійних схем запроваджується персональний пенсійний продукт (PEPP), який дозволяє громадянам продовжувати заощаджувати кошти в тому самому продукті, навіть якщо вони змінюють місце проживання в ЄС. PEPP застосовується з березня 2022 року, а його оцінка запланована на 2027 рік
Директива про баланс між роботою та особистим життям (Директива 2019/1158/ЄС)	підтримує рівний розподіл обов'язків по догляду та, таким чином, участь жінок на ринку праці, що є ключем до забезпечення пенсійних прав та зниження ризику бідності для жінок у старості
Директива 2023/970/ЄС,	спрямована на зміцнення принципу рівної оплати праці шляхом прозорості оплати праці та механізмів забезпечення дотримання (набуває чинності з 7 червня 2026 року)
Директива 2022/2041/ЄС	направлена на боротьбу з бідністю через адекватну мінімальну заробітну плату серед працюючих та зменшення гендерного розриву в оплаті праці
Директива Ради 89/391/ЄЕС), правила ЄС, Директива 2019/1152/ЄС	стосуються покращення умов праці шляхом сприяння більш прозорій та передбачуваній зайнятості, забезпечуючи при цьому адаптивність ринку праці

*Складено автором на основі [7, 9]

У 2025 році ЄС зосереджується на зміцненні додаткових пенсій та покращенні доступу громадян ЄС до інформації про їхній пенсійний дохід. Це включає ініціативи щодо активізації участі в загальноєвропейському пенсійному продукті (PEPP) та покращення прозорості й комунікації щодо пенсійних схем. Також тривають дискусії про роль професійних та особистих пенсій у забезпеченні адекватного пенсійного доходу.

Функціонування НПФ в Україні підтвердило їх стійкість до викликів криз та війни. Проте основними деструктивними факторами, які обмежують розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні стали: війна з росією, демографічні, інфляційні, міграційні, економічні, фінансові та ін. Старіння населення, тіньова економіка, внутрішня й зовнішня міграція населення внаслідок війни, низький рівень заробітних плат не сприяють формуванню довгострокових персоніфікованих пенсійних накопичень. Поділяємо твердження О.В. Вовка, С.О. Бірюкова, Ф.В. Гречанінова, що якраз деструктивний вплив інфляційних та девальваційних ризиків суттєво обмежує зацікавленість у послугах недержавних пенсійних фондів [10].

Демографічний контекст у поєднанні із збільшенням неофіційної зайнятості, зростанням рівня ризику бідності та невизначеністю економічного розвитку робить пошук способу поєднання довгострокової стійкості та адекватності пенсій ключовим викликом для всіх пенсійних систем. Організаційна схема функціонування НПФ в Україні наведена на рис. 1.

Основними суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення є вкладники, отримувачі пенсій, адміністратор, зберігач, комітет з управління активами, страхові компанії. Регулятором для НПФ є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України – для зберігачів, які здійснюють зберігання активів НПФ та ведення рахунків.

Отже, в Україні сформована трирівнева пенсійна система, в якій недержавні пенсійні фонди стали важливим елементом накопичувальної пенсійної системи та подолання бідності за рахунок додаткових пенсійних виплат.

Рис. 1. Організаційна схема функціонування НПФ в Україні

*Авторська розробка

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В статті представлено авторське трактування сутності недержавних пенсійних фондів як неприбуткових юридичних осіб, які мають статус фінансової установи й функціонують для накопичення пенсійних внесків та здійснення виплат згідно чинного законодавства, а також провадять інвестиційну діяльність з управління пенсійними активами на засадах прибутковості, безпеки, мінімізації ризиків, диверсифікації, стабільності. Основними принципами ефективного функціонування НПФ визначено наступні: добровільності, регулювання й нагляду, безпеки інвестування, диверсифікації пенсійних активів, транспарентності, соціальної відповідальності, стабільності.

Аргументовано доведено, що правова база ЄС регламентує окремі аспекти, пов'язані з пенсіями, такі як захист прав у випадках транскордонної мобільності, захист прав споживачів пенсійних заощаджень, гендерна рівність для забезпечення рівних пенсійних виплат та єдиний ринок додаткових пенсій.

Запропонована організаційна схема функціонування НПФ, в якій основними суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення стали вкладники, отримувачі пенсій, адміністратор, зберігач, комітет з управління активами, страхові компанії. Регулятором для НПФ є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України – для зберігачів, які здійснюють зберігання активів НПФ та ведення рахунків.

Подальші дослідження в даному напрямі повинні стосуватися розробки методичних підходів до оцінки ефективності функціонування недержавних пенсійних фондів у накопичувальній пенсійній системі та їх інвестиційної політики.

Література

1. Румик І., Кузьмінський В., Костильова В. Особливості функціонування недержавних пенсійних фондів. *Вчені записки Університету "КРОК"*. 2023. № 2(70). С. 29-37. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-70-29-37>.
2. Липко Н. М. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України та пошук шляхів її реформування. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 51. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2496/2415> (дата звернення: 20.06.2025).
3. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення: 25.06.2025).
4. Pensions in national accounts–statistics. Eurostat. 2024. February. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Pensions_in_national_accounts_-_statistics (Accessed: 20.06.2025).

5. Пузирьова П. В. Сутність та значення діяльності основних учасників недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 2 (284). С. 83-98.

6. Дружиніна В. В., Загорянська О. Л., Куцевол А. С. HR-менеджмент і соціальні гарантії працівників: сучасні виклики та інноваційні рішення. *Економічний простір*. 2025. № 198. С. 31-36.

7. Developing supplementary pensions in the EU. EU action not effective in strengthening occupational pensions and establishing a pan- European personal pension product Special report. European court of auditors. 2025. URL: https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/SR-2025-14/SR-2025-14_EN.pdf (Accessed: 25.06.2025).

8. Pension Funds and Financial Stability. Global financial stability notes. International Monetary Fund. 2025. 06 Mar. URL: <http://www.elibrary.imf.org/view/journals/065/2025/001/article-A001-en.xml>. (Accessed: 25.06.2025).

9. Pape M. Understanding EU action on pensions. European Parliamentary Research Service. 2023. October. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/753953/EPRS_BRI\(2023\)753953_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/753953/EPRS_BRI(2023)753953_EN.pdf) (Accessed: 25.06.2025).

10. Вовк О. В., Бірюков С. О., Гречанінов Ф. В. Соціально-економічні координати недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 67. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4833/4773> (дата звернення: 20.06.2025).

References

1. Rumyk, I. Kuz'mins'kyy, V. and Kostyl'ova, V. (2023), "Peculiarities of functioning of non-state pension funds", *Vcheni zapysky Universytetu "KROK"*, vol. 2 (70), pp. 29-37. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-70-29-37>.

2. Lypko, N.M. (2023), "Analysis of the current state of the pension system of Ukraine and the search for ways to reform it", *Ekonomika ta suspil'stvo*, [Online], vol. 51, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2496/2415> (Accessed 20 June 2025).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “About non-state pension provision”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (Accessed 25 June 2025).

4. Eurostat (2024) “Pensions in national accounts–statistics”, available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Pensions_in_national_accounts_-_statistics (Accessed 20 June 2025).

5. Puzyr'ova, P.V. (2025), “The essence and significance of the activities of the main participants of non-state pension provision in Ukraine”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 2 (284), pp. 83-98.

6. Druzhynina, V.V. Zahoryans'ka, O.L. and Kutsevol, A.S. (2025) “HR management and social guarantees of employees: modern challenges and innovative solutions”, *Ekonomichnyy prostir*, vol. 198, pp. 31-36.

7. European court of auditors (2025), “Developing supplementary pensions in the EU. EU action not effective in strengthening occupational pensions and establishing a pan- European personal pension product”, Special report, available at: https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/SR-2025-14/SR-2025-14_EN.pdf (Accessed 25 June 2025).

8. International Monetary Fund (2025), “Pension Funds and Financial Stability”, Global financial stability notes, available at: <http://www.elibrary.imf.org/view/journals/065/2025/001/article-A001-en.xml>. (Accessed 25 June 2025).

9. Pape, M. (2023) “Understanding EU action on pensions”, European Parliamentary Research Service, available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/753953/EPRS_BRI\(2023\)753953_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/753953/EPRS_BRI(2023)753953_EN.pdf) (Accessed 25 June 2025).

10. Vovk, O.V. Biryukov S.O. and Hrechaninov, F.V. (2024) “Socio-economic coordinates of non-state pension provision in Ukraine”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, [Online], vol. 67. available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4833/4773> (Accessed 20 June 2025).

Стаття надійшла до редакції 27.06.2025 р.